

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení v senátě složeném z předsedkyně Michaely Židlické, soudkyně Vlasty Formánkové a soudce Vladimíra Sládečka, ve věci stěžovatele **V. M.**, právně zastoupeného advokátem Mgr. Václavem Hajšmanem, Perlová 9, P. O. BOX 181, Plzeň, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 6. 2012 č. j. 22 Co 222/2012-20, t a k t o :

I. Postupem porušujícím právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod bylo usnesením Městského soudu v Praze ze dne 28. 6. 2012 č. j. 22 Co 222/2012-20 zasaženo do základních práv a svobod stěžovatele.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 6. 2012 č. j. 22 Co 222/2012-20 se ruší.

Odůvodnění:

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 24. 9. 2012 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Městského soudu v Praze.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí meritorně zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Výše citovaným usnesením městského soudu byla stěžovateli výrokem I. uložena povinnost zaplatit Fakultní nemocnici v Motole na náhradě nákladů řízení částku 6.920,- Kč a výrokem II. bylo stěžovateli uloženo zaplatit fakultní nemocnici na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 960,- Kč.

4. Stěžovatel byl v období od 10. 6. 2010 do 11. 6. 2010 hospitalizován ve fakultní nemocnici. Za tento pobyt vznikla stěžovateli povinnost uhradit regulační poplatek ve výši 60,- Kč. Stěžovatel tuto částku uhradil dne 11. 6. 2010. Na základě úhrady regulačního poplatku byla vydána stěžovateli zdravotnická dokumentace, což je běžnou praxí fakultní nemocnice. Stěžovatel tedy neshledal důvodným ponechat si o zaplacení částky 60,- Kč potvrzení, jelikož se jednalo o částku bagatelní. Bez předchozí výzvy k zaplacení regulačního poplatku podala fakultní nemocnice elektronický platební rozkaz, ve kterém se domáhala zaplacení 60,- Kč s tam specifikovaným příslušenstvím a náhrady nákladů řízení ve výši 6.920,- Kč. Elektronickým platebním rozkazem byla stěžovateli následně uložena povinnost zaplatit 60,- Kč s příslušenstvím a náhradu nákladů řízení ve výši 1.592,- Kč. Stěžovatel vědom si neunesení důkazního břemene nepodal proti elektronickému platebnímu rozkazu odpor a ihned po jeho vydání uhradil dlužnou částku. Fakultní nemocnice se odvolala proti výši nákladů řízení, když namítala pochybení soudu prvního stupně při postupu jejich vyčíslení. Odvolací soud změnil rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že stěžovatel je povinen zaplatit žalobkyni náklady řízení ve výši 6.920,- Kč. Tento svůj závěr odůvodnila vedlejší účastnice tím, že stěžovatel neuhradil dlužnou částku i přes opakovanou výzvu a nemocnice tak byla nucena vynaložit poměrně vysokou částku na úhradu soudního poplatku a nákladů právního zástupce. Tento závěr se jeví stěžovateli jako neopodstatněný, neboť před podáním elektronického platebního rozkazu stěžovatel k úhradě dlužné částky vyzván nebyl. Vedlejší účastnice toto své tvrzení před odvolacím soudem nijak nedoložila a soud tak založil své rozhodnutí pouze na základě tvrzení, které fakultní nemocnice uvedla, aniž by požadoval jejich prokázání. Stěžovatel se domnívá, že v rozhodnutí odvolacího soudu je obsažen prvek svévole a napadené rozhodnutí je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti.

5. Odvolací soud při svém rozhodování o náhradě nákladů řízení vycházel z obecné zásady úspěchu ve věci, jež ovládá civilní sporné řízení. Tato zásada by však neměla být uplatňována automaticky, neboť soud by měl vždy především zkoumat, zda v daném případě neexistují jiné rozhodné skutečnosti, které mohou podstatným způsobem ovlivnit přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů. Stanovení nákladů řízení by mělo odpovídat především povaze, délce, náročnosti řízení a dále rozsahu poskytovaných služeb v rámci skutečného průběhu projednávané věci. Navíc je třeba brát na zřetel charakter, obtížnost a časovou náročnost úkonů právní služby ve vztahu k předmětu řízení. Odvolací soud se uvedenými okolnostmi náležitě nezabýval a vycházel ze skutečností, které nebyly v soudním řízení dostatečně prokázány.

6. Dále se městský soud nezabýval tím, jakým způsobem se fakultní nemocnice svého nároku domáhala, tzn. vzorovým návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu, který je typickou formulářovou žalobou, v níž se mění pouze identifikační údaje žalovaného a předmět řízení. V souvislosti s uvedeným stěžovatel uvádí, že ke dni podání ústavní stížnosti je evidováno u Obvodního soudu pro Prahu 4, Prahu 8, Prahu 9

a Prahu 10 celkem 94 žalob, podaných formou návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu, v nichž JUDr. Balcar zastupuje fakultní nemocnici. Podle náhledu stěžovatele se tak v projednávaném případě jedná spíše o administrativní úkon, než o úkon právní služby. Odvolací soud také nevzal v potaz, že se jednalo o bagatelní věc, čímž došlo k porušení principu proporcionality mezi výší vymáhané částky a výší náhrady řízení, když náhrada nákladů řízení několikanásobně převyšuje předmět řízení. Postup odvolacího soudu považuje stěžovatel za nezákonný také z toho důvodu, že se nezabýval tím, zda aplikovat ustanovení § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“). Výše nastíněný postup odvolacího soudu je v rozporu s čl. 11 a čl. 36 Listiny.

7. Závěrem stěžovatel odkázal na recentní judikaturu Ústavního soudu, reprezentovanou např. rozhodnutím sp. zn. II. ÚS 3011/11, I. ÚS 988/12, IV. ÚS 303/02, I ÚS 3923/11 III. ÚS 594/07.

III.

8. Městský soud v Praze, co by účastník řízení, svého práva vyjádřit se k předmětné ústavní stížnosti nevyužil.

9. Vedlejší účastnice řízení o ústavní stížnosti ve svém relativně obsáhlém vyjádření k věci uvedla, že se jedná v podstatě o bagatelní spor a z podstaty věci tak nemohlo dojít k zásahu do základních práv a svobod stěžovatele. V souvislosti s tím odkázal na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2538/09. K nákladovému výroku vedlejší účastnice uvedla, že problematika nákladů nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod. Zásah do základních práv a svobod by mohl být dán pouze v případě specifické kvality a značné intenzity vad nákladového výroku. Podle názoru vedlejší účastnice není úkolem Ústavního soudu jednat jako odvolací soud nebo jako soud třetí či čtvrté instance. Stejně tak nelze v předmětném případě hovořit ani o zneužití práva na zastoupení. Vedlejší účastnice je poskytovatelem zdravotních služeb a není subjektem, který by skupoval bagatelní pohledávky, aby tak získával zisk z присouzených nákladů řízení. Ze zákona o veřejném zdravotním pojištění poskytovateli zdravotních služeb vyplývá jednoznačná povinnost vybrat regulační poplatky od pojištěnce nebo jeho zákonného zástupce. Při neplnění této povinnosti může být poskytovateli zdravotních služeb uložena pokuta až do výše 1mil. Kč. S ohledem na množství vedených soudních sporů a množství pacientů (řádově statisíce ročně) nelze po vedlejší účastnici spravedlivě požadovat, aby sama vedla se svými dlužníky veškerá soudní řízení a pokryla tak mimo svoji primární agendu také vymáhání soudních poplatků. Řešené spory o regulační poplatky přitom nelze bez dalšího vést bez kvalifikované právní pomoci, neboť se zpravidla jedná o řízení, kde odvolání není přípustné. Vedlejší účastnici by tak neměla být kladena k tíži ta skutečnost, že se nechá v dané věci zastoupit advokátem. V konkrétním případě přitom nelze odhlížet od skutečnosti, že stěžovatel byl vyzván k dobrovolnému splnění dluhu, a to výzvou ze dne 22. 9. 2010, viz poštovní podací arch. Pokud bychom přiznanou výší nákladů řízení odvíjeli vždy od výše dluhu, pak by věřitelé byli finančně postiženi za hájení svých práv, a to i za situace, kdy požadované náklady právního zastoupení odpovídají nákladům reálně vynaloženým. Takový důsledek považuje vedlejší účastnice za neudržitelný. Stěžovatel svým jednáním zapříčinil, že druhá strana musí bránit svá

práva v soudním řízení a zásadně by tak měla nést sankci v podobě povinnosti nahradit náklady řízení, která takto vzniknou. V případě nekritického rozvinutí praxe nepřiznávání náhrady nákladů řízení u některých typů sporů zřejmě nebude pro věřitele ekonomicky udržitelné, aby se domáhali svého práva. Reálně tak hrozí riziko, že by se pro dlužníky stalo výhodným své dluhy neplatit. Vedlejší účastnice je toho názoru že nezneužila svého procesního práva na právní zastoupení, aby se tak mohla obohatit na úkor stěžovatele jako dlužníka. Dále vedlejší účastnice poukázala na skutečnost, že stěžovatel v řízení před obecnými soudy plně nevyužil svého práva obrany svých zájmů, když nepodal odpor proti vydanému elektronickému platebnímu rozkazu a postup soudu v dané věci tak není svévolný či nepřiměřený. Závěrem svého vyjádření vedlejší účastnice ještě vyzvedla zásadu volného hodnocení důkazů.

10. Stěžovatel využil svého práva repliky k vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení a ve svém zápise reagoval na některé námitky vedlejšího účastníka. Z části se potom jeho argumentace překrývala s ústavní stížností. I přesto, že se jedná o bagatelní věc, považuje stěžovatel zásah do svých práv za natolik extrémní, že jím mělo dojít k porušení jeho ústavně zaručených práv. Vedlejší účastník požadoval náhradu nákladů ve výši 6.920,- Kč, sestávající ze sazby odměny advokáta ve výši 4.500,- Kč dle ustanovení § 3 odst. 1 bod 1 vyhlášky č. 484/2000 Sb., dále dvou paušálních náhrad po 300,- Kč, částky 1.020,- Kč připadající na 20% DPH a 800,- Kč za uhrazený soudní poplatek. Vedlejší účastník však mohl nárokovat podle výše citovaného ustanovení jen částku 1.000,- Kč. Stěžovateli tak byla uložena povinnost nad rámec zákona. Dále stěžovatel uvedl, že i když zkupování pohledávek není jeho primární činností, je důsledek jeho postupu prakticky totožný, jako u subjektů, tyjících z odkupu a následného vymáhání bagatelních pohledávek. Do popředí se především dostává zájem věřitele na dosažení výnosu z vedení sporu. Pokud by vedlejší účastník požadoval uhrazení odměny advokáta ve výši 4.500,- Kč, při podání žaloby, ve které by bylo požadováno plnění v řádech desetikorun, tak by se nespravedlivě obohatil u 94 výše zmíněných žalob o částku ve výši 329.000,- Kč.

IV.

11. Ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů, jimž není ani instančně nadřízen. Úkolem Ústavního soudu je kontrola rozhodovací činnosti obecných soudů, leč pouze za situace, kdy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv či svobod. Ústavní soud tedy není soudem, který by zevrubně přezkoumával rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení. Jak již Ústavní soud shrnul svou judikaturu týkající se otázky nákladů řízení, je zásadně doménou obecných soudů, aby rozhodovaly o náhradě nákladů řízení. Ústavní soud není oprávněn v tomto směru v detailech přezkoumávat každé jednotlivé rozhodnutí obecných soudů. To neplatí pouze tehdy, pokud by došlo v rozhodnutí obecného soudu k procesnímu excesu, který by neměl toliko povahu běžného porušení jednoduchého práva, jehož náprava není úkolem Ústavního soudu, nýbrž by naopak měl charakter extrémního rozporu s principy spravedlnosti [srov. nálezný sp. zn. III. ÚS 607/04 ze dne 16. 2. 2006 (N 39/40 SbNU 325)].

13. V souvislosti s projednávaným případem je třeba se předně vypořádat s námitkou vedlejšího účastníka řízení, podle něhož se v dané věci jedná o bagatelní

spor, a tudíž nelze dospět k závěru, že by rozhodnutím městského soudu mohlo být zasaženo do ústavně zaručených základních práv a svobod. Čtvrtý senát Ústavního soudu v minulosti opakovaně dovodil, že hodnotové omezení přípustnosti opravného prostředku nepředstavuje odmítnutí spravedlnosti. (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 101/01, publ. in Sb. n. u., sv. 22 str. 387, IV. ÚS 336/02, IV. ÚS 2652/11a další, dostupná stejně jako řada dále citovaných rozhodnutí v elektronické podobě na <http://nalus.usoud.cz>). V tomto konkrétním případě však nespátřuje Ústavní soud za primární posouzení absolutní výše nákladů, byť bagatelních, ale nepoměr mezi žalovanou částkou a souvisejícími náklady řízení, které dosáhly více než stonásobku žalované částky. Tento nález je tak třeba vnímat jako systémové rozhodnutí, jimž má být podpořena a současně utvrzena stávající nákladová judikatura Ústavního soudu v obdobných věcech, srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3923/11, I. ÚS 988/12 a sp. zn. 988/12 (odst. 32).

14. Vymáhání regulačních poplatků je pro nemocniční zařízení nepochybně okrajovou záležitostí a není těžké uvěřit jejímu tvrzení, že jejich vymáhání je pro ni zatěžující. Je nepochybné, že nemocniční zařízení velikosti fakultní nemocnice má své právní oddělení, které by mělo být schopno zajišťovat běžnou právní agendu související s chodem nemocnice. To, zda i přes uvedenou skutečnost nemocnice zvolí jako svého právního zástupce advokáta, je na jejím uvážení a nelze jí v tom bránit. Na druhou stranu je v případě tzv. formulářových žalob povinností obecného soudu postupovat při stanovení výše účelně vynaložených nákladů v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. z n. I. ÚS 3923/11, příp. I. ÚS 988/12. Což se však v předmětném případě nestalo.

15. Ústavní soud již ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 195/11 konstatoval, že v případě fakultní nemocnice se jedná o subjekt hospodařící s majetkem státu, který je do jisté míry napojený na státní rozpočet, čemuž by měly odpovídat i nástroje zvolené k vymáhání regulačních poplatků. V citovaném nálezu Ústavní soud k právnímu zastoupení fakultní nemocnice advokátem mimo jiné uvedl, že *„Ústavní soud dal ve svých nálezech, stěžovatelem citovaných, najevo, že podobný postup ze strany obecných soudů nebude tolerovat. Pokud takto soudy postupují, na jedné straně tak umožňují plýtvání veřejnými prostředky, které se prostřednictvím placených právních (či různých tzv. „poradenských“) služeb přesouvají do rukou soukromých subjektů, a na straně druhé tak umožňují vyloženě parazitovat (neúměrným navyšováním o náklady řízení) na drobných pohledávkách po občanech. Tento postup už nemá s principy spravedlnosti nic společného.“* Je tak třeba v zásadě rozlišovat mezi tzv. běžnou právní agendou, související s každodenním chodem nemocnice a specifickými případy, v nichž nelze na zdravotnickém zařízení dost dobře požadovat, aby jejich řešení zajišťovala vlastními zaměstnanci.

16. Ústavní soud ve svém usnesení sp. zn. I. ÚS 3372/11 uvedl, že *„Právní řád a jeho interpretace Ústavním soudem soudům zachovává prostor, aby ve svých rozhodnutích zohlednily nejen okolnosti průběhu řízení, ale i případné chování účastníků a jejich poměry konstituované ještě před jeho zahájením (viz ustanovení § 143, § 147 odst. 1, § 150 a § 151 odst. 2 o. s. ř.). Soudy při rozhodování o náhradě nákladů řízení jsou povinny posoudit účelnost právního zastoupení žalobce, zvláště ve specifických případech, kdy jde zaprvé o řízení, v němž proti rozsudku nalézacího soudu není odvolání přípustné (řízení o tzv. bagatelní věci), zadruhé jednotlivé žaloby se v zásadě liší jen údaji o žalovaných a žalované částce (jde o tzv. formulářovou žalobu), zatřetí jde o pohledávky ze smluv, kde jednou ze stran byl spotřebitel, začtvrté jde o*

smlouvu, nebo podmínky jiného právního důvodu k plnění, při nichž je spotřebitel fakticky vyloučen z možnosti sjednat si je s jiným obsahem (typicky půjde zejména o smlouvy o přepravě, dodávce tepla nebo energií, spotřebitelském úvěru, běžném účtu, o poskytování služeb informační společnosti, o poskytování služeb elektronických komunikací, o pojistné smlouvy, o regulační poplatek podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů). Pravidelným (nikoli nutným) rysem je, že právo na peněžní plnění vymáhá jiný než původní (originární) věřitel a žalobce s žalovanými pohledávkami obchoduje, přičemž očekává, že výše náhrady nákladů řízení bude soudem přiznána právě podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb.; symptomatické je dále, že zisk takového podnikatele není dán kupř. rozdíly cen při vlastním obchodování s pohledávkami, ale má být generován paušálně stanovenými náhradami nákladů soudního řízení, které v těchto případech významně převyšují skutečně vynaložené náklady potřebné k účelné mu uplatňování nebo bránění práva (nálezn. sp. zn. I. ÚS 3923/11, bod 27).“.

17. Obvodní soud pro Prahu 4 vydal dne 12. 4. 2012 elektronický platební rozkaz, jímž byla stěžovateli uložena povinnost uhradit regulační poplatek ve výši 60,- Kč a náklady řízení ve výši 1.592,- Kč. Fakultní nemocnice podala prostřednictvím advokáta odvolání do nákladů řízení, v němž požadovala uhrazení částky 6.920,- Kč, které jí byly ústavní stížností napadeným usnesením také přiznány. Multiplikační efekt podaného odvolání je ve vztahu k nákladům řízení zjevný. Jak vyplývá z vyžádaného soudního spisu, dotčený advokát v podaném odvolání neuvedl žádnou argumentaci, která by svědčila o tom, že podaný platební rozkaz nebyl vydán na základě formulářového návrhu nebo že by dané řízení pro něj představovalo z důkazního či argumentačního hlediska nějakou větší zátěž. Oproti tomu stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvedl, že za situace, kdy již nedisponuje dokladem o zaplacení regulačního poplatku, byl si vědom své důkazní nouze a ve věci odpor nepodával. Spor tak nepředstavoval z právního hlediska složitou causu.

18. Je nezpochybnitelné, že náplní činnosti nemocničního zařízení jako takového je sice poskytování nemocniční péče, to ovšem ještě neznamená, že v souvislosti s jejím provozem nemůže fakticky docházet k situacím, které jsou typické spíše pro společnosti tyjící z odkupu a následného soudního vymáhání bagatelních pohledávek. Jinými slovy řečeno, ač to jistě není úmyslem vedlejší účastnice a vymáhání regulačního poplatku je pro ni nepochybně zátěží, fakticky došlo v projednávaném případě v souvislosti s vybíráním poplatku k neproporcionálnímu nárůstu nákladů řízení pro povinného. Z elektronického návrhu na vydání platebního rozkazu a celkového charakteru této agendy vyplývá, že se jedná spíše o činnost administrativní povahy. To však ještě neznamená, jak bylo již shora uvedeno, že v individuálních případech může i v souvislosti s vybíráním regulačních poplatků nastat situace, kdy by bylo vhodné využít služeb advokáta, co by právního profesionála. V řízení však nevyšly najevo takové skutečnosti, které by tento postup odůvodňovaly.

19. Stran námitky týkající se aplikace ustanovení § 150 o. s. ř., nutno konstatovat, že se jedná o procesní ustanovení, jehož užití je výslovně na uvážení obecného soudu. Pokud se tedy, ať již obvodní či městský soud rozhodl dané ustanovení neaplikovat, není jeho povinností toto jakkoli zdůvodňovat. Důvodem je zde především ta skutečnost, že ustanovení § 150 o. s. ř. je výjimkou z obecného pravidla a pokud nedojde k aplikaci této výjimky, platí pravidlo obecné. Jinými slovy řečeno, povinnost

odůvodnění nákladového výroku z úhlu pohledu ustanovení § 150 o. s. ř. by nastala teprve v případě, že by došlo k jeho aplikaci.

20. Městský soud v Praze pochybil způsobem zasahujícím do základních práv a svobod stěžovatele, pokud vyhověl odvolání vedlejší účastnice řízení a přiznal jí náklady soudního řízení v plné výši, neboť tím porušil princip proporcionality mezi výší vymáhané částky (60,- Kč) a účelně vynaložených nákladů řízení (6.920,- Kč).

21. Ústavní soud ze shora uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a ústavní stížností napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

P o u ě n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne

Michaela Židlická
předsedkyně senátu Ústavního soudu